

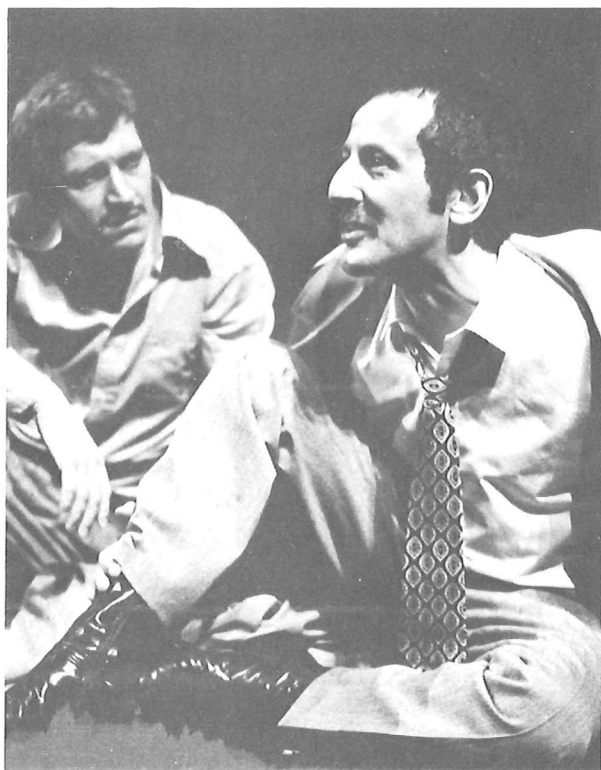
Die deutsche Welle

“Wenn man aber bla-bla spielt...”

De toneelschrijverij in dit land scheert geen hoge toppen. Wil men toch hedendaagse toneelauteurs spelen, moet men importeren uit het buitenland: jaren terug heette dat Engeland en Frankrijk, de laatste tijd schijnt Duitsland de belangrijkste leverancier. Allerlei factoren spelen hierbij een rol: intern-sociologische, de verhoudingen tussen verschillende culturen, het nationale theaterbeleid. Niet te onderschatten ook is de rol van enkele pilootgroepen: Baal bijvoorbeeld dat consequent de aandacht vestigde op auteurs als Thomas Bernhard en Botho Strauss, het ‘Jeune Théâtre’ in Brussel dat de meeste van die recente duitstalige auteurs in ons land introduceerde; het NTG dat in Kroetz een huisauteur vond.

Na produkties van Ernst Jandl, Botho Strauss en Thomas Bernhard (Etcetera I), nu Franz Xaver Kroetz, Peter Handke en Heiner Müller. Drie auteurs die in zowat alles van mekaar verschillen: nationaliteit (Kroetz is Westduitser, Handke Oostenrijker en Müller Oostduitser), leeftijd, theateridentiteit. In optelling met de vorige bijdragen tekent dat een beeld van een gevarieerd theaterlandschap. In combinatie met opvoeringen van NTG, BKT, Aca en HTP geeft dat nog meer mogelijkheden van eigentijds theatermaken.

Noch vis, noch vlees
(NTG)
Foto Luc Monsaert

KROETZ

Van die hele golf Duitse toneelauteurs is Franz Xaver Kroetz wel diegene die bij ons het meest werd opgevoerd: de BRT-telvisie bracht jaren geleden (1973 en 1977) reeds *Oberösterreich* (1972) en *Das Nest* (1974) op het scherm; het gezelschap van Yvonne Lex waagde zich aan *Wie zijn gat verbrandt...*, een latere versie van *Männersache* (1970); het Fakkeltheater en het NTG speelden beide *Mensch Meier* (1977); bovendien bracht het NTG van hem nog *Agnes Bernauer* en dit jaar niet minder dan twee stukken *Wunschkonzert* en het hierna besproken *Nicht Fisch, nicht Fleisch*. Van die hele golf Duitsers is Kroetz wellicht ook diegene die het meeste worstelt met het realisme.

Horvath, Fleisser, Brecht

Het werk van Kroetz laat zich in twee periodes opsplitsen, waarbij de vraag rijst of hij met *Nicht Fisch, nicht Fleisch* niet een derde periode inluidt. De eerste periode staat in het teken van een droom die Kroetz deelt met heel wat geëngageerde schrijvers: populair theater maken, dat een groot publiek bereikt en dat toch tegelijkertijd zijn ideeën i.v.m. de maatschappij en haar omvorming uitdrukt. Horvath was toen zijn grote voorbeeld; Marie Luise Fleisser noemde hem één van haar zonen. In deze eerste reeks stukken (*Wildwechsel, Heimarbeit, Hartnäckig, Männersache, Lieber Fritz, Stallerhof*, enz.) wordt met grote rauwheid en een tot in de essentie van de alledaagsheid uitgebeende taal het leven van de arbeidersklasse vanuit de familiekring beschreven: de sleur van het dagelijkse ten top gedreven en culminerend in extreme gebeurtenissen zoals moord, abortus, verkrachting enz.

In 1972 wordt Kroetz lid van de DKP — een stap die in het Duitsland van dat ogenblik écht wel méér betekende dan bij ons — en begint hij Brecht te ontdekken. Kroetz kiest vanaf dat moment bewust voor een alliantie van realisme en socialisme en aanvaardt daarmee meteen een aantal van de dogmatische bepalingen van het socialistisch realisme. Dit komt vooral tot uiting in de afloop van de stukken die hij dan schrijft: geen

perspectiefloosheid meer, ‘opgelost’ in zinloze gewelddaden, maar een positieve toekomstvisie door strijd en organisatie. Aan het einde van *Das Nest* b.v. zal Kurt, wiens vrouw en kind het slachtoffer werden van de milieuvervuiling (sluikstortingen) van het bedrijf waar Kurt werkt, naar de vakbond stappen: het maatschappelijk conflict wordt niet meer weggevoerd of gesublimeerd, maar bewust aangegaan. Maar ook Kroetz werd geconfronteerd met het feit dat de duivel als personage geloofwaardiger is dan de goede god. Met het voorschotelen van positieve oplossingen zal Kroetz het zoals eenieder in deze tijd van crisis en werkloosheid ondertussen wel moeilijk gekregen hebben. Het verzet in de Duitse maatschappij, vroeger gesitueerd tussen R.A.F. en D.K.P., begint meer en meer naar de Groenen ‘af te glijden’: Kroetz registreert dit, maar nog vasthoudend aan zijn realisme (beschrijvend, analytisch of perspectivistisch?) weet hij niet meer waar hij aan het einde met zijn figuren naar toe moet.

Modderbad

In *Noch vis, noch vlees* vertelt hij over twee bevriende letterzetteren Eddy en Herman. Eddy heeft geen kinderen, zijn vrouw Emmy werkt. Nadine, Hermans vrouw, heeft bijna drie kinderen en werkt niet. Als hun bedrijf generationaliseerd wordt, moeten beide mannen een cursus volgen om het netwerk via een computer te doen verlopen. De voorheen steeds ontevreden Herman past zich goed aan aan de nieuwe situatie; Eddy verliest zich in dromen over het oude vakmanschap; hij werpt zich in een goedkope en sentimentele utopie: terug naar een primitieve, ambachtelijke, natuurlijke maatschappij en neemt zelf ontslag.

Zoals steeds gaat Kroetz’ aandacht vooral uit naar de repercussies van de economische situatie op het gezinsleven en daar gebeuren dan vreemde dingen: Eddy, werkloos nu, weet zijn mannelijkheid nog meer aangetast door zijn vrouw die nu enige kostwinner is; hij verkracht haar echter niet op de keukentafel maar werkt — in een verkrachtings-castratiescène — zijn machteloze woede uit op een teddybeer; daarna duikt hij in de plasticgolven van een snel op de scène georganiseerde modderzee (de zuivering door het water?) waarin hij een al even naakte en ongelukkige Herman